

7. Психология подростка. – СПб, 2008. – 504 с.
8. Словарь по этике. – М., 1989. – 447 с.
9. Соснина Л.М. Тенденции исследования справедливости в зарубежной социальной психологии / Психологический журнал.– 2006. – №5.– С. 40-49.
10. Цимбалюк М.М. Онтологічні основи теорії правосвідомості: Дис... д-ра наук.– К., 2009.– 408 с.
11. Чамата П.Р. К вопросу о генезисе самосознания личности / Проблемы сознания. – М., 1968. – С. 230–238.
12. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. – М., 1989. – 555 с.

В статтє представлена диалектика формування представлень індивіда о справедливості в онтогенезі – починаючи з періоду раннього дитинства включительно по період юності. Определено вплив соціокультурних факторів в цьому процесі.

***Ключевые слова:** справедливость, моральное сознание, представления о нормах морали.*

The article presents the dialectics of the concept of justice development by the individual in the ontogenesis – from the period of early childhood to the period of adolescence. The influence of the socio-cultural factors on the development process is determined.

***Key words:** justice, moral consciousness, concept of justice, the dialectics of development of the concept of justice and morality.*

УДК 159.923

А.О. Кононенко

ПРОВІДНІ КАТЕГОРІЇ ПОБУДОВИ МОДЕЛІ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена аналізу таких провідних категорій як «модель», «конструкт» та «симптомокомплекс» та їхньому залученню до сучасного наукового психологічного простору. Складність та неоднозначність тлумачення даних категорій потребує робити акцент саме на загальнопсихологічному контексті їхнього застосування в науці.

***Ключові слова:** модель, конструкт, симптомокомплекс, симптом, синдром, система.*

Постановка проблеми. Для створення авторського концептуального підходу в дослідженні диференціальної моделі самопрезентації особистості доцільним, на наш погляд, є аналіз існуючих в науці категорій, що дозволяють систематизувати психологічне явище та полегшують виокремлення у цьому загалі місця авторського концепту. До цієї групи ми відносимо категорії «модель», «система», «конструкт» і «симптомокомплекс». Необхідність подібної роботи пов'язана з неоднозначністю трактовки в сучасній психології

даних категорій та їхньою значущістю для створення теоретичного та методологічного підґрунтя будь-якої психологічної теорії.

Мета статті - висвітлити провідні категорії як «модель», «конструкт» та «симптомокомплекс» побудови моделі самопрезентації особистості.

Відповідно до мети нами було сформульовано основні **завдання** статті:

1. Провести теоретичний аналіз та узагальнення джерел з проблеми самопрезентації особистості.

2. Провести аналіз таких провідних категорій як «модель», «конструкт» та «симптомокомплекс» та їхнього залучення до сучасного наукового психологічного простору.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Категорія «модель» є розповсюдженою у психології, але різне смислове «навантаження» робить її однією з самих неоднозначних в науці. Так, за М. Кордуелом модель в психології – це щось на кшталт «міні-теорії», те, що надає схему зв'язку між різними аспектами досліджуваного явища [4]. На думку вченого, поняття «модель» також використовується для опису особистості, що надала значного впливу на соціалізацію іншої людини, у цьому контексті про особистість говорять як про «рольову модель».

За Б. Мещеряковим та В. Зінченком, модель – це опис об'єкту засобами наукової теорії, а моделювання у психологічній науці автори пов'язують із з'ясуванням (або відтворенням) властивостей будь-якого об'єкту, процесу або явища за допомогою іншого об'єкту, процесу або явища - його моделі. За В.О. Жмуровим, модель виступає багатозначним науковим феноменом: по-перше, це уявлення, яке копіює, імітує або певним чином ілюструє деякий зразок ставлень або переживань; по-друге, це ідеал, стандарт, приклад, встановлюваний для наслідування; по-третє, модель – це парадигма, зразок постановки або рішення дослідницької задачі. За М. Холлом та Б. Боденхамером, модель – це опис того, як функціонує досліджуваний об'єкт; узагальнена або викривлена копія оригіналу. Подібних поглядів на природу створення моделі дотримуються й представники НЛП, які визначають модель як практичний опис того, що певним чином діє, кінцева ціль якого полягає у використанні на практиці; як узагальнену, викривлену копію, що містить упущення. За А. Ребером, модель – це спосіб прогнозування розвитку наукової теорії та дослідницької практики. За Р. Комером, також модель – це сукупність посилок і понять, які допомагають вченим пояснювати і інтерпретувати свої спостереження. За Ч. Райкрофтом, модель - це формулювання певної системи понять, яка може бути виражена в максимально узагальненому вигляді. За М.І. Конюховим, модель – це штучна копія або схема будь-якого об'єкту, процесу, явища; допоміжний об'єкт (або система), представлений в найбільш загальному вигляді. За С.Ю. Головіним, модель - схема, зображення або опис якогось природного або суспільного, природного або штучного процесу, явища або об'єкту.

Отже, широка та неоднозначна представленість в науці дефініцій моделі дозволяє нам, узагальнюючи існуючі погляди, констатувати, що модель є одним з центральних і складних понять теорії наукового пізнання, оскільки

воно спирається на поняття відзеркалення, істини, схожості, відмінності, правдоподібності і т. п.; а роль його у науковому знанні величезна. В широкому розумінні модель — узагальнений розумовий або знаковий образ якого-небудь об'єкту або системи об'єктів; до їх числа відносяться гносеологічні образи (відтворення, відображення досліджуваного об'єкту або системи об'єктів у вигляді наукових описів, теорій, систем вправ і т.п.), спеціально створюваний або підібраний об'єкт, відтворюючий властивості або сукупність властивостей досліджуваного об'єкту.

Ми не згодні з визначеннями моделі, наданими М.І. Конюховим та С.Ю. Головиним, які зводять цю дефініцію до простого механічного копіювання об'єкту, процесу, явища або допоміжного об'єкту. Подібні підходи не дозволяють створити теоретичне підґрунтя вивчення моделі самопрезентації особистості, розробити його внутрішню структуру та відстежити динаміку розвитку у різних прошарках досліджуваних. Вважаємо, що коректне визначення моделі та моделювання у вивченні самопрезентації особистості передбачає створення нових уявлень про психічне явище засобами екстраполяції споріднених понять, створення нової теорії питання та універсальна структуризація даного психічного явища.

Дефініція **конструкту** також є неоднозначною у сучасній науці, та такою, що потребує уточнення і подальшого теоретико-емпіричного підтвердження. Найчастіше в дослідженнях вживається словосполучення «особистісний конструкт».

Традиційно особистісний конструкт розглядається як оцінна система, що використовується індивідом для класифікації різних об'єктів його життєвого простору. Засновник поняття Дж. Келлі розглядав конструкт як спосіб за допомогою якого індивіди осягають і інтерпретують явища (або людей) в своєму оточенні, та використовував його для позначення когнітивних шаблонів, які людина сама створює, а потім намагається підігнати по тих реаліях, з яких складається її життя [3]. Конструкти як структурна підстава для функціонування диференціальної моделі самопрезентації використовуються для прогнозування подій, що повторюються. Конструкт дозволяє індивіду не тільки пояснювати чужу поведінку, але і проектувати власну, оскільки конструкт задає фактичну програму індивідуальної поведінки.

Він є стійким способом, яким людина осмислює якісь аспекти дійсності в термінах схожості і контрасту. Взагалі, особистість представляє собою організовану систему більш-менш важливих конструктів.

Особистісні конструкти в науці класифікуються декількома способами. Наприклад, є всебічні конструкти, які включають відносно широкий спектр явищ, і часткові конструкти, що включають невеликий діапазон явищ (тобто що мають вузький діапазон можливостей). Є основні конструкти, які регулюють основну діяльність людини, і периферичні конструкти, які можуть мінятися, не змінюючи значно основну структуру. І нарешті, деякі конструкти є жорсткими, тобто такими, що дають незмінний прогноз, а інші - вільними, оскільки дозволяють робити різні прогнози за схожих умов.

На думку Дж. Келлі, кожен суб'єкт сприймає дійсність шляхом власних моделей або конструктів, необхідних для створення несуперечливої картини світу [3]. Якщо конструкт допомагає точно прогнозувати події, суб'єкт, ймовірно, збереже його, і навпаки, якщо прогноз не підтвердиться, конструкт, на підставі якого він був зроблений, ймовірно, піддасться перегляду або навіть взагалі може бути виключений [3]. Валідність конструкту перевіряється з погляду його прогностичної ефективності, ступінь якої може мінятися [3].

Особистісні конструкти, що не несуть для індивіда особистісного смислу або що не увійшли ще у звичку («периферичні конструкти»), легко піддаються зміні; особистісно значущі і такі, що давно стали звичними («центральні конструкти»), за термінологією Дж. Келлі зміні піддаються складніше [3]. На наш погляд, саме центральні конструкти й зумовлюють стійкість та незмінність загальної диференціальної моделі самопрезентації особистості.

За Дж. Келлі, F.R. Epting, D. Bannister та інших, особистісний конструкт є дихотомічним утворенням, яке може мати два полюси. Те, в чому два елементи конструкту вважаються схожими або подібними, називається емерджентним полюсом, або полюсом схожості конструкту; те, в чому вони протилежні третьому елементу, називається імпліцитним полюсом, або полюсом контрасту конструкту. Отже, кожен конструкт, на думку Дж. Келлі, F.R. Epting, D. Bannister, має емерджентний та імпліцитний полюси. Мета теорії особистісного конструкту - пояснити, яким чином люди інтерпретують і прогнозують свій життєвий досвід з погляду схожості і відмінностей.

На жаль, Дж. Келлі не досліджував шляхом яких стійких конструктів людина інтерпретує свій життєвий досвід в певному напрямі, впливає на поведінку інших або позиціонує себе. Він не враховував індивідуальні відмінності щодо походження і розвитку особистісних конструктів. Проте, стійкі конструкти, які повною мірою визначають індивідуальні відмінності суб'єкта, повинні з чогось виходити, і найбільш розумним є припущення, що вони є продуктами попереднього досвіду, який формується в процесі онтогенетичного розвитку. Звідси й виходить, що різноманітність індивідуальних конструктивних систем можна пояснити відмінностями у минулому життєвому досвіді суб'єкта.

Ми підтримуємо ствердження Дж. Келлі, що усі конструкти характеризуються певними формальними властивостями [3].

По-перше, конструкт нагадує теорію тим, що зачіпає певний діапазон явищ. Цей діапазон застосовності включає всі події, при яких конструкт релевантний або застосовний. Отже, усі конструкти мають обмежений діапазон застосовності, хоча від одного конструкту до іншого межі діапазону можуть мінятися. Наприклад, конструкт моделі самопрезентації «копінг-стратегії – способи психологічного захисту» має широкий діапазон застосовності, оскільки він припускає безліч ситуацій, які вимагають прояву долаючої поведінки, а конструкт «висока емоційність-низька емоційність» має значно вужчі межі.

По-друге, у кожного конструкту є фокус застосовності, який відноситься до явищ в межах діапазону застосовності, до яких конструкт найбільш

застосовний. Наприклад, конструкт моделі самопрезентації «мотивація успіху і боязнь невдач» у одного суб'єкта має фокусом застосовності те, що стиль самопрезентації передбачає позиціонування прагнення до досягнення чогось конструктивного, позитивного; такі люди презентують себе упевненими в собі, у своїх силах, відповідальними, ініціативними і активними. А інший суб'єкт може застосувати той же конструкт заради уникнення відповідальних завдань. Отже, фокус застосовності конструкту завжди специфічний для людини, що застосовує його.

Проникність-непроникність - ще один параметр, по якому, за Дж. Келлі, конструкти можуть розрізнятися [3]. Проникний конструкт є відкритим для пояснення нових явищ. Непроникний конструкт, охоплюючи явища, які складають його первинну основу, залишається закритим для інтерпретації нового досвіду. Існує відносний ступінь проникності і непроникності. Наприклад, конструкт моделі самопрезентації «висока ергічність-низька ергічність» у однієї людини може бути цілком проникним для інтерпретації будь-якого нового досвіду, жаги діяльності, прагнення до напруженої розумової і фізичної праці, високої розумової працездатності. Але інша людина може зробити той же конструкт абсолютно непроникним, наполягаючи на тому, що пасивність, низький рівень тону і активації, небажання розумової напруги, низька залученість у процес діяльності також є способом презентації власної особистості.

Крім того, Дж. Келлі припустив, що особистісні конструкти можна класифікувати відповідно до природи контролю, який вони імпліцитно здійснюють над своїми елементами [3]. Конструкт, який стандартизує («попереджує») елементи для того, щоб вони були виключно в його діапазоні, Дж. Келлі назвав попереджувальним. Це - тип класифікаційного конструкту: те, що потрапило в одну класифікацію, виключається з іншої. Прикладом попереджувального конструкту може бути стереотипизований стиль самопрезентації.

У констеляторному конструкті елементи можуть одночасно належати іншим областям, але вони постійні у складі своєї сфери. Тобто, якщо явище відноситься до якоїсь категорії одного конструкту, інші його характеристики фіксовані. Цей тип конструкту ілюструє шаблонне мислення про власне позиціонування себе оточуючим, в якому немає місця для інших думок про цю людину. За Дж. Келлі, констеляторні конструкти обмежують можливості суб'єкта для альтернативних думок; якщо суб'єкт відносить себе до даної категорії, то й наділяє себе усіма відповідними характеристиками [3].

Конструкт, що залишає свої елементи відкритими для альтернативних конструкцій, визначився Дж. Келлі як припускаючий. Цей тип конструкту є протилежним попереджувальному та констеляторному, оскільки він дозволяє суб'єкту бути відкритим для нового досвіду і приймати альтернативну точку зору на світ та на презентацію себе оточуючим.

Особливу роль в структурі особистісних конструктів Л.І. Божович відводила афективним компонентам, вважаючи їх безпосередніми спонукачами певного вибраного типу поведінки [1]. Ми згодні з цим та вважаємо, що

емоційна складова є важливим компонентом диференціальної моделі самопрезентації особистості

Сучасні психологічні дослідження також спираються на оновлені визначення конструкту.

Так, Н. Friedman, D. MacDonald та ін. ідентифікують загальний особистісний конструкт з Я-концепцією, визначають його як внутрішній, недоступний безпосередньому спостереженню гіпотетичний чинник, який використовується для пояснення спостережуваних фактів та може бути причинно обумовлений [9]. Цього ж підходу дотримується й Д. Мацумото, який ставить у єдиний ряд поняття «відчуття «Я», « Я-концепція» та «Я-конструкт», які вважаються ним важливими орієнтирами як при розумінні індивідуальної поведінки суб'єкта, так і при розумінні й прогнозуванні поведінки оточуючих [6]. Від конструкту «Я», за Д. Мацумото, безпосередньо залежить самосприйняття суб'єкта, причому важливішими складовими Я-конструкту вчений вважає особистісні риси, які є найбільш важливою інформацією, релевантною «Я». Ми не схильні поєднувати у єдине ціле Я-концепцію та особистісний конструкт, але згодні з тим, що значущі особистісні риси виступають однією зі складових конструкту як цілісного утворення.

М. Кордуел розглядає особистісний конструкт як спосіб, за допомогою якого людина «конструює» свій погляд на інших людей, оточуючий світ, себе самого.

М.Ю. Кондратьєв та В.А. Ільїн також визначають особистісний конструкт як створюваний суб'єктом класифікаційно-оцінний еталон, за допомогою якого здійснюється розуміння об'єктів в їх схожості між собою і відмінності від інших.

Одне з найбільш вдалих визначень особистісного конструкту, на наш погляд, надане І.М.Козловою, яка розглядає його як особливий суб'єктивний засіб, сконструйований самою людиною, перевірений (валідизований) на власному досвіді, за допомогою якого людина виділяє, оцінює і прогнозує події, організовує свою поведінку, «розуміє» інших людей, реконструює систему взаємин і будує «образ я» [5]. Особистісний конструкт за І.М. Козловою – це одночасно і спосіб поведінки, і параметр ставлення і оцінок, і когнітивне смислове розчленовування і зіставлення.

Але найбільш смним та повним, на наш погляд, є узагальнене визначення конструкту, надане Г.Л. Трухановим, який назвав це утворення індивідуально-особистісним, підкреслюючи тим самим його психофізіологічний статус [8]. Услід за вченим, під **індивідуально-особистісними конструктами**, що визначають специфіку диференціальної моделі самопрезентації, ми розуміємо інтеграційні системи різного рівня складності, до складу яких входять вторинні, менш складні індивідуально-особистісні утворення. Діючи як єдиний механізм, вони обумовлюють поведінку і діяльність суб'єкта, його взаємини з навколишнім світом і ставлення до самого себе.

Отже, розвиток систем індивідуальних конструктів, як він розуміється сьогодні в психологічній науці, йде по трьом основним напрямкам:

- а) диференціація усередині гомогенного утворення;
- б) інтеграція (об'єднання підсистем та ієрархізація рівнів об'єднання);

в) зростання проникності суперординатних структур для нових елементів, тобто здатності системи асимілювати новий досвід без глобальних змін власної структури.

Для побудови концептуальної основи нашого дослідження важливим є розуміння, що окремі конструкти організовані в систему, що має складну ієрархічну організацію і багато підсистем. Через спільність і соціальність досвіду людини особистісні конструкти у різних людей багато в чому схожі (що, на наш погляд, створює підстави для створення моделі). Проте оскільки конструкт не засвоюється ззовні, а будується самою людиною, він індивідуально визначений, тому є конструкти, які існують лише у даній конкретній людині.

Наступна категорія «**симптомокомплекс**» також є досить складною та неоднозначною (в дослідженнях часто ототожнюються поняття «симптомокомплекс», «симптом», «синдром»). Термін «симптомокомплекс» часто асоціюється з клінічним підходом і патологією. Проте в психології поняття синдрому використовується і в ширшому сенсі – для характеристики психологічних властивостей, поєднань певних ознак і т.п.

Не дивлячись на зовнішню простоту, семантичне наповнення та наукова конкретизація даної категорії є складним завданням; оскільки існуючі визначення відрізняються неточністю та однобічністю.

Філософське трактування симптому або симптомокомплексу передбачає найбільш узагальнене визначення його як ідентичного явища, яке проявляється повторно. Більш конкретне, але з психопатологічним акцентом визначення симптомокомплексу надане І.О. Кудрявцевим, який підкреслював, що симптомокомплекс – це відносно специфічний паттерн (певним чином організований комплекс, структурована сукупність) внутрішньо пов'язаних, споріднених за походженням та за механізмами розвитку психологічних феноменів (симптомів). Визначення можна було б узяти за основу, але вчений підкреслює, що основним особистісним простором для розгортання симптомокомплексів є патогенез, а основними механізмами розвитку симптомів виступають ознаки порушення поведінки, емоційного реагування та пізнавальної діяльності, що несуть інформацію про рівень та об'єм психічного ураження та його нозологічні характеристики. Подібних поглядів дотримувалися С.Л. Солов'йов, О.В. Снежневський та ін., які визначали симптомокомплекс як сукупність окремих симптомів або синдромів, або як обумовлене загальним патогенезом стійке поєднання взаємопов'язаних позитивних і негативних симптомів.

Екстраполовання подібного трактування симптомокомплексу на загальнопсихологічне та онтогенетичне поле особистості, на наш погляд, є некоректним та неетичним.

Більш припустимим та таким, що сприяє структуризації досліджуваного явища є, на наш погляд, загальнопсихологічний підхід до розуміння симптомокомплексу.

Л.С. Выготский одним із перших висунув ідею, згідно якої в психології для опису особливостей дитини слід використовувати не перелік окремих показників (симптомів), а крупнішу системну одиницю – симптомокомп-

лекс [2]. Поняття «Особистісні синдроми» використовував А.Маслоу при вивченні самоповаги і захищеності особистості, а Е.Фромм писав про «синдром зростання».

Традиційно у психології симптомокомплексом властивостей називаються імовірнісні зв'язки між властивостями особистості (по суті – це чинники за Р.Кеттеллом). Їх існує рівно стільки, скільки існує незалежних відносин особистості. Властивості, створюючи єдиний симптомокомплекс, характеризують тип особистості.

Інколи поняття симптомокомплекс залучалося до опису різних характеристик, процесів, властивостей і якостей, що обумовлюють рівень активності системи; як перелік ознак у станах і поведінці суб'єкта; для позначення сукупності несвідомих уявлень, афективно забарвлених спогадів, пов'язаних між собою асоціацій, різноманітних особистісних рис, специфічних і загальнозначущих переживань, що виникають у людини на основі міжособистісних відносин.

Але з усього загалу визначень і підходів нам імпонує визначення, надане Н.В.Тарабриною, яка розглядає симптомокомплекс як сукупність взаємопов'язаних психологічних характеристик, які входять у семантичне поле поняття [7]. Основними властивостями будь-якого симптомокомплексу є:

- об'єм та широта – кількість окремих властивостей, що входять до нього, за кількістю яких можна судити про ступінь узагальненості симптомокомплексу;
- сила та активність властивостей особистості, що лежать в основі симптомокомплексу (так званий енергізуючий мотив);
- стійкість – пластичність властивостей особистості.

Коли симптомокомплекс має високий ступінь усіх 3-х форм, тоді він у найбільшій мірі детермінує цілісну психологічну характеристику особистості.

Вважаємо, що дане визначення створює умови для узагальнення та структуризації досліджуваного явища, зокрема, моделі самопрезентації, та введення додаткових змінних щодо повної ієрархізації основних складових даного конструкту.

Висновки. Огляд наукових праць щодо семантичного наповнення провідних системоутворюючих категорій дозволив нам основний дослідницький акцент зробити на поняттях «модель», «система», «конструкт» і «симптомокомплекс», які створюють умови для систематизації основних складових самопрезентації як психологічного явища та полегшують виокремлення у цьому загалі місця авторського концепту.

Категорія «модель» є розповсюдженою та, водночас, однією з самих неоднозначних в науці; це узагальнений образ об'єкту у вигляді наукових описів, теорій тощо), який відтворює властивості або сукупність властивостей досліджуваного об'єкту.

Категорія «конструкт» розуміється як інтеграційна система різного рівня складності, до складу якої входять вторинні, менш складні індивидно-особистісні утворення.

Категорія «симптомокомплекс» як сукупність взаємопов'язаних психологічних характеристик, які входять у семантичне поле поняття

Дані категорії, адаптовані до психологічного простору та екстрапольовані на проблему самопрезентації особистості, виступають вирішальною умовою обґрунтування та побудови цілісної диференціальної моделі самопрезентації особистості.

Література

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. – М., 1995. – 349 с.
2. Выготский Л.С. Психология личности. - М., 2002. – 234 с.
3. Келли Дж. Теория личности: психология личных конструктов. — СПб., 2000. – 233 с.
4. Кордуэлл М. Психология от А до Я. – М., 2000. – 198 с.
5. Козлова И.Н. Личность как система конструктов // Системные исследования. Ежегодник. - М., 1976. - С. 128-146.
6. Мацумото Д. Психология и культура. – СПб, 2010. – 143 с.
7. Тарабрина Н.В. Психология посттравматического стресса. – Автореф. дис...доктора психол.наук. – Санкт-Петербург, 2008. – 380 с.
8. Труханов Г.Л. Основные конструкты симптомокомплекса психологической жертвы. – Дис. канд. психол. наук. - Одесса, 2008. – 198 с.
9. Friedman H., MacDonald D. Towards a working definition of transpersonal assessment // Journal of Transpersonal Psychology. 1997. 29. С. 105–122

Статья посвящена анализу таких ведущих категорий как «модель», «конструкт», «симптомокомплекс» и их приобщению к современному научному психологическому пространству. Сложность и неоднозначность толкования данных категорий требует акцента именно на общепсихологическом контексте их применения в науке..

Ключевые слова: модель, конструкт, симптомокомплекс, симптом, синдром, система.

УДК 159.9

С.І. Корсун

ПСИХОЛОГО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті розглянуто психолого-правові засади професійно-психологічного відбору персоналу до органів внутрішніх справ України. Проаналізовано етапи професійного відбору та нормативні документи, що регламентують професійно-психологічний відбір.

Ключові слова: діагностика, діяльність, професійний відбір, професійно-психологічний відбір, працівник міліції.

Постановка проблеми. З прогресивним поступом людства зростає кількість та різноманітність професій. Для оволодіння певними професіями кандидат повинен відповідати певним критеріям. Деякі з професій висувають підвищені вимоги до кандидата і навіть велике бажання оволодіти професією, за наявності